

Марина В. Корж¹, Інна П. Фоміченко²

ЕКОНОМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ КРАЇН В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ: ТЕОРІЯ, КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті досліджено закономірності та чинники економічного відновлення країн, що пережили або переживають геополітичні конфлікти. На основі порівняльного аналізу траєкторій Боснії і Герцеговини, Іраку та Кувейту виявлено ключові детермінанти успішної постконфліктної реконструкції – інституційна спроможність держави (операціоналізована через індекс WGI та чотири вимірювані субіндекси), залучення прямих іноземних інвестицій та ефективного використання міжнародної фінансової допомоги. Для порівняльного аналізу застосовано авторську матрицю з шістьма формалізованими критеріями класифікації постконфліктних моделей. Для України запропоновано тривірневу модель пріоритизації відновлення, що використовує євроінтеграцію як структуруючий механізм реформ.

Ключові слова: економічне відновлення країн; геополітичні конфлікти; постконфліктна реконструкція; прямі іноземні інвестиції; інституційна спроможність; євроінтеграція України.

Табл. 3. Рис. 1. Літ. 13.

DOI: 10.32752/1993-6788-2026-1-295-247-254

Maryna Korzh, Inna Fomichenko

ECONOMIC RECOVERY OF COUNTRIES IN THE CONDITIONS OF GEOPOLITICAL CONFLICT: THEORY, COMPARATIVE ANALYSIS AND OPPORTUNITIES FOR UKRAINE

The article investigates the patterns and determinants of economic recovery in countries that have experienced or are experiencing geopolitical conflicts. Based on a comparative analysis of the post-conflict trajectories of Bosnia and Herzegovina, Iraq, and Kuwait, key determinants of successful post-conflict reconstruction are identified: state institutional capacity (operationalized through the WGI index and four measurable sub-indices), attraction of foreign direct investment, and effective utilization of international financial assistance. Comparative analysis is conducted using an original matrix with six formalized classification criteria for post-conflict recovery models. For Ukraine, a three-tier recovery prioritization model is proposed, positioning EU accession as a structuring mechanism for reforms.

Keywords: economic recovery of countries, geopolitical conflicts, post-conflict reconstruction, foreign direct investment, institutional capacity, Ukraine's EU integration.

Peer-reviewed, approved and placed: 16.01.2026

Постановка проблеми. Геополітичні конфлікти залишаються одними з найбільш руйнівних чинників економічного розвитку в сучасному світі. Упродовж останніх трьох десятиліть кількість збройних конфліктів різного масштабу зростає, а їх економічні наслідки набули глобального характеру, підриваючи не лише економіки безпосередньо залучених держав, а й стабільність суміжних регіонів та світових ринків.

¹ State University of Trade and Economics. Ukraine.

² Donbass State Engineering Academy. Ukraine.

Особливої актуальності зазначена проблематика набула після повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року. За оцінками четвертого Звіту про швидке оцінювання збитків та потреб (RDNA4, лютий 2025 р.), підготовленого Урядом України спільно із Групою Світового банку, Єврокомісією та ООН, загальна вартість реконструкції та відновлення України впродовж наступного десятиліття становитиме 524 млрд дол. США — це приблизно 2,8 номінального ВВП за 2024 рік [1]. Прямі збитки досягли 176 млрд дол. США.

За таких умов наукова задача полягає у виявленні дієвих механізмів і закономірностей постконфліктного економічного відновлення, вивченні міжнародного досвіду та формулюванні науково обґрунтованих рекомендацій для України. Практична цінність цих досліджень визначається необхідністю вироблення обґрунтованої державної стратегії відновлення в умовах обмежених ресурсів та тривалих безпекових ризиків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням економічного відновлення постконфліктних країн присвячена значна кількість наукових праць. Фундаментальний внесок зробили Collier та Hoeffler [2], які емпірично довели, що громадянські війни суттєво знижують темпи економічного зростання та збільшують ризик рецидиву конфлікту. Концептуальну базу заклав World Bank [3], у звіті якого виокремлено ключові складові успішної реконструкції: відновлення безпекового середовища, відбудова інституцій та реінтеграція демобілізованих учасників конфлікту.

Роль прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у постконфліктному відновленні досліджено у роботах Klement [4] та Bilotserkivska [5]. Bilotserkivska розглядає сценарії післявоєнного відновлення України та стратегії максимізації ПІІ для термінової реконструкції. Порівняльний аналіз постконфліктного відновлення різних країн здійснено у дослідженнях KPMG Ukraine [7], в яких проаналізовано уроки, релевантні для України. Інституційний вимір постконфліктної трансформації досліджено у звітах Світового банку щодо Боснії і Герцеговини [3, 9], де простежено еволюцію від залежності від міжнародної допомоги до статусу донора MAP у 2023 році.

Водночас у наявній літературі недостатньо розробленими залишаються питання формалізованої класифікації постконфліктних моделей відновлення та операціоналізації ключових категорій — зокрема «інституційної спроможності» — через вимірювані індикатори. Поза увагою дослідників залишається і специфіка взаємодії між реформуванням інвестиційного клімату та євроінтеграційними зобов'язаннями, що є принциповою для України. Цим і зумовлена необхідність поглибленого дослідження.

Метою дослідження є виявлення ключових детермінантів успішного економічного відновлення країн, що пережили геополітичні конфлікти, та розробка на основі порівняльного аналізу формалізованої класифікаційної матриці та авторських рекомендацій щодо оптимальної стратегії реконструкції для України. Для досягнення мети визначено такі завдання: (1) дослідити теоретичні засади постконфліктного відновлення та операціоналізувати ключові категорії; (2) здійснити кількісно-порівняльний аналіз досвіду БіГ, Іраку та Кувейту; (3) оцінити стан і потреби відновлення України; (4) сформулювати авторську тривірневу модель пріоритизації.

Основні результати дослідження. Постконфліктне економічне відновлення є складним нелінійним процесом, що охоплює кілька взаємопов'язаних вимірів: фізична реконструкція зруйнованої інфраструктури; відновлення інституційного потенціалу держави; реінтеграція внутрішньо переміщених осіб та демобілізованих військовослужбовців; відновлення ділової довіри та залучення інвестицій. Теорія відновлення наголошує на критичній ролі «ефекту наздоганяння»: постконфліктні економіки здатні демонструвати прискорені темпи зростання ВВП за умови відповідних інституційних реформ. Проте реалізація цього потенціалу вимагає подолання низки структурних пасток.

Ключовою категорією дослідження є «інституційна спроможність» держави. У даній статті вона операціоналізується через чотири вимірювані субіндекси Worldwide Governance Indicators (WGI) Світового банку [10]: (1) Ефективність уряду (Government Effectiveness) - якість державних послуг і незалежність від політичного тиску; (2) Верховенство права (Rule of Law) - рівень дотримання контрактних зобов'язань та захисту прав власності; (3) Контроль корупції (Control of Corruption) - ступінь обмеження зловживань держвладою; (4) Якість регулювання (Regulatory Quality) - здатність формулювати і впроваджувати ефективне регуляторне середовище. Кожен субіндекс вимірюється у діапазоні від 2,5 (найнижчий) до +2,5 (найвищий). Агрегований показник інституційної спроможності розраховується як середнє арифметичне чотирьох субіндексів, а порогове значення $-0,5$ є критичним: емпіричні дані свідчать, що країни, що перебувають нижче цього рівня, не здатні ефективно засвоювати та перетворювати зовнішню допомогу на сталі зростання [2, 3].

Виходячи з аналізу наявних досліджень, можна виокремити три принципові умови успішного постконфліктного відновлення: по-перше, відновлення мінімально прийняттого безпекового середовища; по-друге, наявність дієздатних або реформованих державних інститутів ($WGI > -0,5$); по-третє, стабільне зовнішнє фінансування у перехідний період. При порушенні будь-якої з цих умов відновлення або затягується на десятиліття, або взагалі не відбувається.

Для систематизації міжнародного досвіду автором сформовано порівняльну таблицю ключових індикаторів постконфліктного відновлення по чотирьох країнах (Таблиця 1).

Дані таблиці 1 дозволяють зробити низку принципівих висновків. Насамперед масштаб первинного падіння ВВП є зіставним між Україною ($-28,8\%$ у 2022 р.) та Боснією (-15%) чи Кувейтом (-26%), однак швидкість відновлення принципово різниться: Кувейт повернувся до доконфліктного рівня за 3 роки, тоді як БіГ — за 8, а Ірак досі не відновив довоєнного ВВП. Другий висновок стосується ПП: накопичений обсяг ПП на душу населення в Іраку (~ 570 дол.) залишається нижчим, ніж в БіГ (~ 2450 дол.), попри ліберальніше інвестиційне законодавство - це прямо підтверджує тезу про пріоритет інституційного середовища над формальними нормами. Нарешті, значення індексу WGI для України ($-0,28$ у 2023 р.) є кращим за Ірак ($-1,18$) і близьким до рівня БіГ ($-0,42$), що свідчить про наявний, хоча й недостатній, інституційний потенціал.

Таблиця 1. Порівняльні індикатори постконфліктного відновлення, розроблено автором на основі [1-13]

Показник / Країна	БіГ	Кувейт	Ірак	Україна (2022–2024)
Падіння ВВП у рік конфлікту, %	-15,0 (1992)	-26,0 (1990)	-38,0 (2003)	-28,8 (2022)
Відновлення до доконфліктного ВВП, років	~8 (2003)	~3 (1994)	>15 (не відновлено)	В процесі
Накопичені ПІІ на душу нас., дол. США (рік)	2 450 (2020)	н/д (ресурсна)	~570 (2019)	~430 (2023)
Індекс держ. управління (WGI, Governance), бали (-2,5/+2,5)	-0,42 (2023)	+0,31 (2023)	-1,18 (2023)	-0,28 (2023)
Зовнішня допомога (% ВВП, перші 5 р.)	~25–30%	~5% (власні резерви)	~10–15%	~15,2% (2024)
Безробіття через 10 р. після конфлікту, %	~27% (2005)	~2% (2001)	~18% (2013)	н/д (активний конфлікт)
Модель відновлення (авторська класифікація)	Донорська	Ресурсна	Донорська (неефективна)	Реформаційна (проектowana)

На основі кількісних індикаторів Таблиці 1 автором розроблено формалізовану матрицю класифікації постконфліктних моделей відновлення (Таблиця 2).

Таблиця 2. Аналітична матриця авторських моделей постконфліктного відновлення, розроблено автором

Критерій	Донорська модель	Ресурсна модель	Реформаційна модель
Типові країни	БіГ, Косово, Руанда	Кувейт, Лівія	Польща (1989+), Україна (проектowana)
Основне джерело фінансування	Зовнішня допомога (>20% ВВП)	Власні ресурсні ренти	Змішане: допомога + ПІІ + внутрішні реформи
Критерій інституційної спроможності (WGI)	Низький (<-0,5)	Середній (0 до +0,5)	Зростаючий (від -0,5 до >0)
Роль ПІІ у відновленні	Незначна (відлякує складне регулювання)	Мінімальна (ресурсна самодостатність)	Ключова (ціль реформ)
Зовнішній інтеграційний якор	Відсутній або слабкий	Відсутній	Сильний (EU/NATO accession)
Ризик рецидиву конфлікту	Високий (без інституційних реформ)	Середній	Низький (якщо реформи завершено)
Довгострокова стійкість зростання	Низька (залежність від допомоги)	Обмежена (волатильність сировинних ринків)	Висока (диверсифікована база)

Таблиця 2 формалізує критерії, за якими країна може бути віднесена до тієї чи іншої моделі відновлення. «Донорська модель» характеризується домінуванням зовнішньої допомоги (>20% ВВП), низьким WGI (<-0,5) та відсутністю значимого зовнішнього інтеграційного якоря. «Ресурсна модель» не потребує масштабних інституційних перетворень завдяки самофінансуванню, однак обмежена в застосовності для диверсифікованих економік. «Реформаційна модель» - єдина, що поєднує змішане фінансування з зростаючим WGI, сильним зовнішнім якорем (євроінтеграція) та провідною роллю ПІІ як цільового індикатора успіху реформ. Саме ця модель є релевантною для України, оскільки вектор євроінтеграції забезпечує зовнішнє підкріплення та передбачуваність реформ.

Українська економіка продемонструвала значну резиліентність: після падіння ВВП на 28,8% у 2022 році зафіксовано відновлення - 5,3% у 2023 р. та 3,6% у 2024 р. [10]. Проте фіскальна ситуація залишається критичною: зовнішня фінансова допомога у 2024 році становила 15,2% ВВП [12], а фіскальний дефіцит - 20,1% ВВП, що є принципово несталим у довгостроковій перспективі.

Структура потреб у реконструкції (усього 524 млрд дол. США [1]) відображає пріоритети відновлення: найбільші концентровані в житловому секторі (84 млрд дол.), транспорті (78 млрд дол.) та енергетиці (68 млрд дол.). Особливо критична ситуація в енергетичному секторі - з березня 2024 р. знищено або пошкоджено понад половину потужностей, що безпосередньо гальмує відновлення промислового виробництва [12]. При цьому за оцінками ІFC, приватний бізнес потенційно здатний покрити до третини загальних потреб реконструкції за належного інвестиційного клімату [1].

Динаміка ПІІ є ще одним індикатором стану відновлення: у 2022-2023 рр. капітал перетікав до інших країн Східного партнерства [5], однак у 2024 р. частка чистих надходжень ПІІ відносно ВВП зросла до 2,1% [10] - сигнал поступового повернення інвесторів. Підтримання цієї тенденції є ключовим завданням другого рівня запропонованої моделі.

На основі проведеного аналізу автором запропоновано трирівневу модель пріоритизації відновлення для України (Рисунок 1), яка враховує специфіку активного конфлікту та євроінтеграційного вектора.

Перший рівень (невідкладний, горизонт 1–2 роки): відновлення критичної інфраструктури - насамперед енергетики та транспорту; вирішення житлової кризи; формування прозорих інституційних механізмів управління реконструкцією (закупівлі, антикорупційний контроль, верифікація донорських витрат). Цільовий індикатор: підвищення субіндексу WGI «Контроль корупції» до рівня вище 0,3.

Другий рівень (середньостроковий, горизонт 3–5 років): відновлення інвестиційного клімату - захист прав власності, судова реформа відповідно до вимог ЄС, механізми страхування воєнних ризиків. Цільовий індикатор: частка чистих ПІІ до ВВП > 5% - рівень, досягнутий БіГ у найбільш динамічному періоді відновлення. Паралельно - виконання вимог EU accession, що одночасно є і реформою і сигналом для інвесторів про незворотність змін.

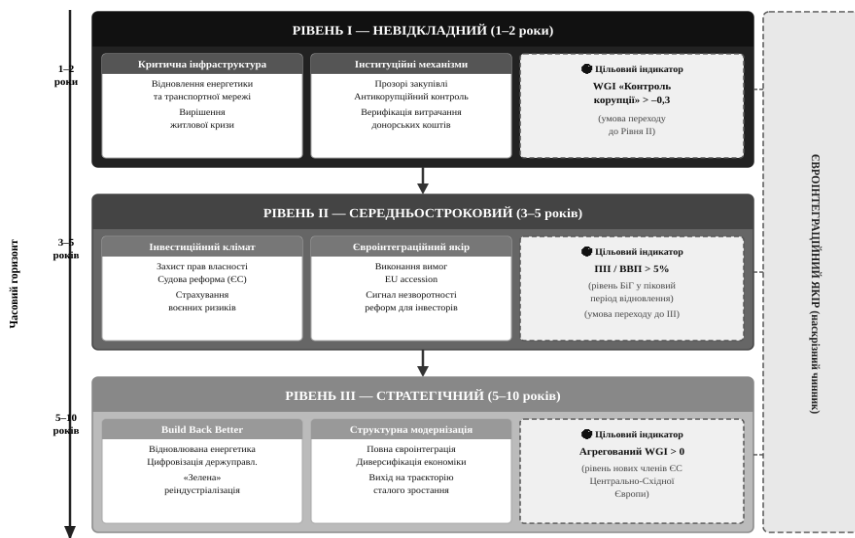

Рис. 1. Трирівнева модель пріоритизації відновлення для України, розроблено автором

Третій рівень (стратегічний, горизонт 5–10 років): «відбудова краще, ніж було» (build back better): перехід до відновлюваної енергетики, цифровізація держуправління, реіндустріалізація на засадах «зеленої» трансформації. Цільовий індикатор: агрегований WGI > 0, що відповідає рівню нових членів ЄС з Центрально-Східної Європи.

Принципова відмінність запропонованої моделі від попередніх підходів — кожен рівень має кількісний цільовий індикатор, що дозволяє моніторити прогрес і є умовою переходу до наступного рівня. Євроінтеграційні зобов'язання розглядаються не як зовнішнє навантаження, а як структуруючий механізм, що забезпечує передбачуваність реформ і сигналізує інвесторам про незворотність змін — чого не мали ані БІГ, ані Ірак.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі висновки. По-перше, успішне постконфліктне відновлення є функцією трьох взаємозалежних чинників: інституційної спроможності держави (WGI > -0,5), стабільного зовнішнього фінансування у перехідний період та ефективного відновлення довіри приватних інвесторів. Дефіцит інституційної спроможності є найбільш руйнівним у довгостроковій перспективі, оскільки блокує ефективне засвоєння навіть значної зовнішньої допомоги.

По-друге, формалізована матриця шести класифікаційних критеріїв (Таблиця 2) дозволяє чітко диференціювати три авторські моделі відновлення - «донорську», «ресурсну» та «реформаційну» — та визначити критерії прийнятності кожної для конкретної країни. Порівняльна таблиця кількісних індикаторів (Таблиця 1) підтверджує: зовнішня допомога є необхідною, але недостатньою умовою відновлення, а ліберальне інвестиційне законодавство без інституційної бази (кейс Іраку) не забезпечує залучення капіталу.

По-третє, Україна перебуває у принципово відмінній від більшості попередніх постконфліктних кейсів ситуації: вона здійснює відновлення в умовах тривалого активного конфлікту, маючи при цьому чіткий зовнішній якір у вигляді євроінтеграційного процесу. Поточний рівень WGI ($-0,28$ у 2023 р.) є кращим за Ірак і близьким до БіГ, що свідчить про наявний, хоча й недостатній, інституційний потенціал.

По-четверте, запропонована трирівнева модель пріоритизації відновлення є першою у відповідній науковій літературі, яка формалізує переходи між рівнями через кількісні цільові індикатори WGI та ПП/ВВП, що уможлиблює її практичне застосування у стратегічному плануванні.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою регресійних моделей, що дозволять кількісно оцінити вплив кожного субіндексу WGI на темпи залучення ПП у постконфліктних країнах, а також із моделюванням довгострокових сценаріїв економічного розвитку України залежно від строків та умов завершення збройного конфлікту.

1. Уряд України, Група Світового банку, Євр. комісія, ООН. Четвертий Звіт про швидке оцінювання збитків та потреб (RDNA4): лют. 2022 – груд. 2024. Лют. 2025. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099022025114040022>

2. Collier P., Hoeffler A. Greed and Grievance in Civil War. *Oxford Economic Papers*. 2004. Vol. 56, No. 4. Pp. 563–595. DOI: <https://doi.org/10.1093/oeq/gpf064>

3. World Bank. A Journey from Post-Conflict Reconstruction to Sustainable Development: Bosnia and Herzegovina. Washington, D.C.: World Bank, July 2024. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/d93115fde0df25367306f4e6feb9b333-0410012024/original/BiH-publication-A-Journey-170724.pdf>

4. Klement J. Geo-Economics: The Interplay between Geopolitics, Economics, and Investments. Charlottesville: CFA Institute Research Foundation, 2021. URL: <https://rpc.cfainstitute.org/research/foundation/2021/geo-economics>

5. Білоцерківська О. Перспективи постконфліктних прямих іноземних інвестицій в Україні / О. Білотсерківська // *International Journal of Economics and Finance*. 2024. Vol. 16, No. 6. URL: <https://ccsenet.org/journal/index.php/ijef/article/download/0/0/50110/54221>

6. World Bank. Bosnia and Herzegovina - Post-Conflict Reconstruction Case Study Summary. Washington, D.C.: World Bank, 2000. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/148931468201253246/bosnia-and-herzegovina-post-conflict-reconstruction>

7. KPMG Україна. Повоєнна реконструкція економіки: міжнародний досвід. Київ: KPMG-Ukraine Ltd., 2022. URL: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/ua/pdf/2023/01/post-war-reconstruction-of-economy-en.pdf>

8. Rakic D. Two Years of War: The State of the Ukrainian Economy in Ten Charts. Brussels: European Parliament, EGOV Briefing, 23.02.2024. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/747858/IPOL_BRI\(2024\)747858_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/747858/IPOL_BRI(2024)747858_EN.pdf)

9. World Bank. Bosnia and Herzegovina Country Overview. 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/bosniaandherzegovina/overview>

10. World Bank. Ukraine Country Data Portal. 2024. URL: <https://data.worldbank.org/country/ukraine>

11. World Bank. From Post-Conflict Reconstruction to EU Integration: Bosnia and Herzegovina. Washington, D.C.: World Bank, 2012. URL: <https://www.worldbank.org/en/results/2012/04/19/from-post-conflict-to-eu-integration-in-bosnia-and-herzegovina>

12. UN News. Ukraine: Post-War Reconstruction Set to Cost \$524 Billion. 25 February 2025. URL: <https://news.un.org/en/story/2025/02/1160466>

13. UNDP Ukraine. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. 25 February 2025. URL: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/updated-damage-assessment-finds-524-billion-needed-recovery-ukraine-over-next-decade>

1. Uriad Ukrainy, Hrupa Svitovoho banku, Yevropeiska komisiiia, OON. Chetvertyi Zvit pro shvydke otsiniuvannia zbytkiv ta potreb (RDNA4): liutyi 2022 - hruden 2024. Liutyi 2025. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099022025114040022>
2. Collier P., Hoeffler A. Greed and Grievance in Civil War. *Oxford Economic Papers*. 2004. Vol. 56, No. 4. Pp. 563–595. DOI: <https://doi.org/10.1093/oeq/gpf064>
3. World Bank. A Journey from Post-Conflict Reconstruction to Sustainable Development: Bosnia and Herzegovina. Washington, D.C.: World Bank, July 2024. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/d93115fde0df25367306f4e6feb9b333-0410012024/original/BiH-publication-A-Journey-170724.pdf>
4. Klement J. Geo-Economics: The Interplay between Geopolitics, Economics, and Investments. Charlottesville: CFA Institute Research Foundation, 2021. URL: <https://rpc.cfainstitute.org/research/foundation/2021/geo-economics>
5. Bilotserkivska O. Prospects of Post-Conflict Foreign Direct Investments in Ukraine. *International Journal of Economics and Finance*. 2024. Vol. 16, No. 6. URL: <https://ccsenet.org/journal/index.php/ijef/article/download/0/0/50110/54221>
6. World Bank. Bosnia and Herzegovina - Post-Conflict Reconstruction Case Study Summary. Washington, D.C.: World Bank, 2000. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/148931468201253246/bosnia-and-herzegovina-post-conflict-reconstruction>
7. KPMG Ukraina. Povoienna rekonstruktsiia ekonomiky: mizhnarodnyi dosvid. Kyiv: KPMG-Ukraine Ltd., 2022. URL: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/ua/pdf/2023/01/post-war-reconstruction-of-economy-en.pdf>
8. Rakic D. Two Years of War: The State of the Ukrainian Economy in Ten Charts. Brussels: European Parliament, EGOV Briefing, 23.02.2024. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/747858/IPOL_BRI\(2024\)747858_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/747858/IPOL_BRI(2024)747858_EN.pdf)
9. World Bank. Bosnia and Herzegovina Country Overview. 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/bosniaandherzegovina/overview>
10. World Bank. Ukraine Country Data Portal. 2024. URL: <https://data.worldbank.org/country/ukraine>
11. World Bank. From Post-Conflict Reconstruction to EU Integration: Bosnia and Herzegovina. Washington, D.C.: World Bank, 2012. URL: <https://www.worldbank.org/en/results/2012/04/19/from-post-conflict-to-eu-integration-in-bosnia-and-herzegovina>
12. UN News. Ukraine: Post-War Reconstruction Set to Cost \$524 Billion. 25 February 2025. URL: <https://news.un.org/en/story/2025/02/1160466>
13. UNDP Ukraine. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. 25 February 2025. URL: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/updated-damage-assessment-finds-524-billion-needed-recovery-ukraine-over-next-decade>